

PAPER DETAILS

TITLE: Herta Müller'in "Tilki Daha O Zaman Avcıydı" Adlı Romanında Totaliter Rejim

AUTHORS: Merve KARABULUT

PAGES: 179-198

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2177460>

Herta Müller’in “Tilki Daha O Zaman Avcıydı” Adlı Romanında Totaliter Rejim

Merve KARABULUT*

Öz

Bu çalışmada Nobel Edebiyat ödülüyle dünya çapında bir üne ulaşan Herta Müller’in Çavuşesku dönemine ışık tuttuğu “Tilki Daha O Zaman Avcıydı” romanı sosyopolitik anlamda ele alınmaktadır. Romanda Çavuşesku diktatörlüğünü, otoritesini ve baskısını ele alan Müller, anlatım biçimi ile sıra dışı bir kurgu dünyasının da kapılarını okura açar. Kurgusal anlamda eserlerini kaleme alırken geçmişle hesaplaşmaya odaklanan Müller, Romanya’nın tarihsel panoramasını da somutlaştırmaktadır. Anlatıcı ve anlatım biçimiyle, totaliter baskı ve rejim, vurgulu bir biçimde romanda hissettirilir ve bu durum romanın temel belirleyeni olarak karşımızda yer alır. Toplumsal ve siyasal tüm veriler Müller’in romanlarında sosyopolitik unsur içinde değerlendirildiğinden, bunların araştırılmasının bir nevi Müller’in yazma biçimini de ortaya koyduğunu söylemek olanaklıdır. Yaşadıklarının çilesi onun yaratma becerisini geliştirerek, şairane tavrının ortaya çıkmasına vesile olur. Müller kendine özgü aktarım tarzıyla, içinde bulunduğu toplumu bir araç kılarak, bu topraklara (Romanya’ya) sefaleti getiren komünizmi eleştirmeyi kendine hedef alır ve bu rejimin insanlara verecek hiçbir şeyi olmadığını göstermek ister. Yaşanılanların görmezden gelinmesini, onlara karşı suskun kalınmasını ve tepki verilmemesini eleştirerek, ele aldığı bütün eserlerde bunu vurgular.

Anahtar Kelimeler: Alman Dili ve Edebiyatı, Herta Müller, Çavuşesku, Diktatörlük, Romanya.

* Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum, Türkiye.
Elmek: merve.karabulut@atauni.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-2106-5941>.

Geliş Tarihi / Received Date: 05.01.2022
Kabul Tarihi / Accepted Date: 26.01.2022

DOI: 10.30767/diledeara.1054032

The Totalitarian Regime in Herta Müller's Novel "The Fox Was Still a Hunter"

Abstract

In this study, Herta Müller's novel "The Fox Was Already a Hunter", in which she sheds light on the Ceausescu period, which has gained a worldwide reputation with the Nobel Prize in Literature, is discussed in sociopolitical terms. Müller, who deals with the dictatorship, authority and oppression of Ceausescu in the novel, opens the doors of an extraordinary fictional world to the reader with her narrative style. Müller, who focuses on coming to terms with the past while writing her works in a fictional sense, also embodies the historical panorama of Romania. Totalitarian oppression and regime are emphatically felt in the novel with the narrator and the way of expression, and this situation is the main determinant of the novel. Since all social and political data are evaluated within the socio-political element in Müller's novels, it is possible to say that investigating them also reveals Müller's writing style. The ordeal of what she has lived through improves her creative ability and leads to the emergence of her poetic attitude. Müller aims to criticize communism that brought misery to these lands (Romania) by making the society she is in a tool with her unique transfer style and wants to show that this regime has nothing to give to the people. She criticizes the ignoring of the experiences, being silent and not reacting to them, and emphasizes this in all the works she deals with.

Keywords: German language and literature, Herta Müller, Ceausescu, Dictatorship, Romania.

Extended Summary

Nobel Prize-winning German author Herta Müller has achieved worldwide fame and her works have been translated into numerous languages. In order to contribute to her recognition in our country, the novel of the author we have chosen, “The Fox Was Just That Time Hunter”, is discussed. In this novel, which is about the Ceausescu dictatorship, we will also touch on Müller’s style by addressing the sociopolitical elements. Since all social and political data are evaluated within the sociopolitical element in Müller’s novel, investigating them will also reveal Müller’s writing style. Sociopolitical elements, which are the blending of social and political elements, will be analyzed in the light of the novel’s data.

In the introductory part of the study, Herta Müller’s writing style was focused, after giving brief information about the concept of dictatorship, the analysis of the novel was started. Müller describes the world of the poor by blending poetry and prose. Having a command of both languages (German and Romanian), Müller develops her own unique writing style. Müller, who experienced the pain of the lands that suffered under the Ceausescu regime, writes everything in lyrical prose with this unique writing style. Müller, who is an emotional writer, does not give up what she wants to write, even though she is exposed to all kinds of physical and mental pressure, and does not serve an ideology or thought that she does not believe in. Even if her living space is narrowed and death threats are received, he does not compromise on the ideas she believes in and writes about this cruelty in her works.

Müller sees the society she lives in as a tool and criticizes communism, which brings misery to these lands. Müller is not intimidated even if every means is used to silence an intellectual who does not think like them. Müller, who is having a hard time, dedicates herself to writing to forget the bad times and relieve his pain. Unlike intellectuals who commit suicide, they believe in the necessity of surviving and living. She wants to announce her fears and anxieties to the whole world through literature. Müller, who had to flee her country, writes the sadness of these lands away from her homeland.

It can be said that Müller’s works, who never hesitated to tell what she saw, have a political side. Considering the pressure of the Ceausescu period on these lands

for many years, it is seen that the author gave this with her ideology. Müller, who differs from other people by writing what she has lived and seen, cannot come to injustice, does not give up on what she has lived and chooses the way to announce what is going on in that land to the world as a witness.

She writes about the experiences in Romania and places the concepts such as death-life, homelessness-foreignness- that shape her life at the center of her works. It is emphasized in her work that this regime cannot be a way out for humanity and that it is contrary to human nature. It is foregrounded that no fascist regime's desires will come true and the sanctity of the struggles of the people fighting it.

It is seen that Müller, who has a political engagement, tries to cope with all the negativities with her language. While trying to cope with her writing, it is also possible to state that the work was censored because it describes the fears and traumas of the people living at that time. It can also be said that Müller, who tries to write her own feelings and thoughts in the best way, contains sadness in her language. The writer, who sees and chooses literature as a way of salvation, thus forms the basis of his philosophy of writing. The most important feature that distinguishes Müller from other writers is her ability to write. She writes what she will write with her sharp observations and writer's ethics. The fact that she tells everyone what she thinks or does not say / does not say in her own way causes her to be disliked and to be described as a sharp-tongued writer.

The author, who attaches special importance to the human being in her works, presents all the troubles of the human being with a humanistic perspective, regardless of the regime. She writes down familiar human sufferings in detail. Everything we know and see may have another meaning in her narrative world. By accepting the meanings of words, she tries to bring them together with other words and meanings with her own creativity. The author touches to create a new world of meaning. She puts all the suffering of the people living in that land into the novel. In addition to conveying the inhuman aspects of communism, it also reflects the panorama of European literature, which has been in endless wars and suffered.

Müller, who had to keep silent under the Ceausescu regime, conveys her experiences with her literature to the next generation or to the literary world, in other words, to an unforgettable witness. Müller's novels, who devote herself to writing down all that she saw and experienced, are of great importance in this regard. It

can be seen that the writer, who exists or tries to exist by writing, thus both gains self-confidence and mediates verbal carrier. The author, who feeds on herself during the writing process, touches on the troubles of the Ceausescu period in this novel. It exposes the immorality of this regime with all its nakedness. For this reason, sociopolitical elements in the novel will be tried to be examined within the framework of the information presented by the text.

Giriş

1953 yılında Romanya’da dünyaya gelen Herta Müller, Çavuşesku dönemini/rejimini yaşayarak ülkesinden kaçmak zorunda kalır. Romanya ‘da ikamet eden bir grup Alman azınlığın içinde yer alan Müller ve ailesi (Neubauer-Török 2009: 476) Romanya-Almanya tarihinin en kötü dönemini yaşar (Gürsoy 2013: 17). Sosyoekonomik ve ideolojik anlamda Romanya’ya damgasını vuran Çavuşesku döneminin, Romanya’da yaşayan Alman halkının hayatını tamamen değiştirdiğini söylemek mümkündür. Ahlaki değerleri alt üst eden hatta yok eden söz konusu bu totaliter rejimde, gizli polis teşkilatı ile halkın bütün hakları ve özgürlüğü elinden alınır (Kligman 1998: 8-9). Böyle bir devlet ve yönetim altında hayatını idame ettirmek zorunda kalan Müller, Berlin’e kaçır. Onun bu kaçışını edebi hayatının başlangıcı ve deneyimlerinin de kaynağı olarak kabul etmek mümkündür.

Hayatının büyük bir kısmında göçmen olarak yaşayan ve bu durumdan derinden etkilenen Müller’e, edebi yolculuğunda ve hayatında önemli bir yere sahip olan Richard Wagner ve Harry Merkle her zaman destek olur. 1993 yılında gösterime giren Romanyalı bir rejisörün (Stera Gulea) “*Der Fuchs der Jäger*” adlı filmi için Merkle ile birlikte Müller senaryo yazar. Özellikle 1987 yılından sonra seri bir biçimde üretmeye başlayan Müller, poetika alanında da eserleri ile dikkat çeker. Farklı türlerde eserler veren Müller’in tek bir konu üzerinde yani Romanya’nın yakın geçmişindeki totaliter rejim (Eke 2010: 10) üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

1989 yılında Çavuşesku dönemi sona ermesine rağmen Herta Müller, eserlerinde bu konu ile uğraşmayı bitirmez. Romanya’da yaşadıklarını kaleme alarak, rejimin etkilerini, korkuyu ve baskıyı eserlerinde yoğun bir biçimde hissettirir (Taberner 2011: 180). 1970’li yılların sonuna doğru kısa

metinler kaleme alan Müller'in (Wagner 2010: 29) eserlerinin, Romanya devletini provoke ettiği düşüncesiyle Romanya'da basılması yasaklanır. Bu yüzden ilk romanı (*Der Mensch ist ein grosser Fasan auf der Welt*) 1986 yılında Almanya'da yayımlanır. Almanya-Romanya tarihine ışık tutan ve özellikle Romanya'daki Çavuşesku rejimine odaklanan Müller, söz konusu dönemi ve rejimi eserlerinde eleştirir (Taberner 2017: 69). Müller, doğduğu Romanya topraklarının hüznünü ve çilesini şiirsel bir tarzda kaleme alır. Onun eserlerinin dili, ümitsizliğin allegorisi ve şiirsel bir dilde deneysel gerçeklik şeklinde tanımlarla somutlaştırılır (Eke 2017: 10). Onun dilinin bu şekilde tanımlanmasındaki ana etken, yazarın anlatımıdır. Duygu dolu bir yazar olan Müller, her türlü ruhsal ve bedensel baskıya maruz kalmasına rağmen, yazmak istediklerinden vazgeçmeyerek, kalemini inanmadığı bir ideolojiye adamaz. İnandığı fikirlerden taviz vermeyerek eserlerinde Çavuşesku rejiminin Karpat ve Banat topraklarına yaptığı zulmü kaleme alır (Dağabakan 2018: 16).

Herta Müller'in eserleri dil açısından zengin bir anlatıma sahiptir. Okuru anlatımından dolayı düşürdüğü bilinç karmaşası, eserlerinin sonuna gelindiğinde çözülmeye başlar. Bir olayı aktarmadan önce olayın sonucunu veren yazar, bu anlatım biçimi ile konunun gerçekliğini, romanın gerilim dolu atmosferini daha çok netleştirir. Acısını hafifletmek için yazmayı kendisine temel ilke edinen Müller'in gerçek malzemeye dayanan yarı kurmaca alanda kendine yer edinerek (Hans Ester 1985: 123-124), o dönemde yaşananların unutulmamasını ve canlı tutulmasını kendisine amaç edindiği görülmektedir. Bunu yaparken imgelerle dolu olan bir dil kullandığı ve bu dilin de politik bir angajmanı olduğu açıktır.

Eserlerinde kullandığı ve kötülöklere karşı amansızca mücadele verdiği dilinin farklılığını Müller, şu şekilde açıklar: "Dilimi konularım aracılığıyla buluyorum ve konularım dilim aracılığıyla orta çıkıyor. [...] Belirli bir coğrafi bölgeden gelen edebiyatın bazı ortak noktaları var. Ben, kişisel olarak Federal Almanya'da doğan, büyüyen bir yazardan tamamen farklı sosyalleşen biri-

yim. Benim biyografim, nüfusun çoğunluğunu aktaran, bir azınlığa ait olmayan Romanyalıların karşısında tamamen farklı. Yazıda, iki dilin arasındayım, Almanca ve Rumence” (Wagner 2010: 35-36).

Müller’in yazı dilinin farklı kültürleri yaşamasından/tanımamasından ötürü çok kültürlü bir dil olduğu görülebilir (Kilchmann 2014: 11). Bu çok kültürlülük ona özgün bir dil kazandırır. Almanya’daki edebiyat eleştirmenleri hem naif hem de imgelerle dolu olan Müller’in dilini ve stilini överler. Onun dilinin büyüleyici ve keşfedilmeyi bekleyen esrarengiz bir tarafının olduğunu ileri sürerler (Wagner 2010: 36). Onun olağanüstü imge gücünden ve metafor seçiminden övgü dolu bir biçimde bahsedilerek, detaylara fazla önem verdiği, dolayısıyla okuru o gerçekliğin içine çektiği belirtilir (Dağabakan 2018: 11) Eserlerinde sadece Karpat ve Banat topraklarındaki insan manzaralarını değil, son yüzyılda sayısız savaşa girmiş ve acılar çekmiş Avrupa’nın da panoramasını ortaya koyar. Yaşanılanları gün ışığına çıkarmak isteyen Müller, bunu imgeler ve mecazlar aracılığıyla yapar. Ali Osman Öztürk ve Umut Balcı, Müller’in bu şiirsel dünyasını şu cümlelerle dile getirir; “Kanımca, şiir dünyadadır, dilde değil. Dilin şiirselliği saçmalaktır, dünyanın şiirselliği vardır. Dünya, biraz abartılmış gelebilir. Belki bakış denilebilir. Bakışta yoksa dile de gelemiz. Nasıl gelsin ki? Dil benim için kokusuz, tatsız ve renksiz bir şeydir ve dille ne yapılabileceği bireysel olarak herkese göre değişir. Dil sadece aktarır. Kendi başına içerik değildir, sadece içeriği aktarır. Anlamlandırma-Neyin anlamı vardır? Bilmem. Başka şeylerde olduğu gibi, bunda da öyle. Bir anlamın olması ile yetinmek durumundayız, yoksa yaşayamayız. Yazmak da öyledir, [...]” (Ali Osman Öztürk-Umut Balcı Sakarya 2006: 35-49)

Herta Müller’in yazma yeteneği sayesinde büyük yankı uyandırdığı açıktır. Çok sayıda ödül alan Müller, (Marieluise-Fleisser (1990), Kranichsteiner Literary (1991), Kleist (1994) , European Literary Prize Aristeion (1995), International IMPAC Dublin Literary (1998), Berlin, Literary (2005) (Neubauer-Török 2009: 477) 2009 yılında da Nobel-Edebiyat ödülüne layık

görülür. Bu, onun edebiyat dünyasındaki yerini de sağlamlaştırır. "Özgürlük" kelimesinin ağıza bile alınmadığı, bireylerin köle gibi devlete bağımlı olduğu, bu duruma karşı çıkan bireylerin ise ezildiği yerde, edebiyatı bir kurtuluş yolu gören Müller yazma felsefesinin temelini oluşturarak, yazmak istediğini yazar ve kalemini herhangi bir güç için seferber etmez. Eserlerinde ütopya kurmaz, bilindik insan acılarını en saf haliyle ayrıntılı bir biçimde kaleme alır. Yazar yaratıcılığıyla, sözcüklerin taşıdığı anlamları kabul edip onları başka sözcükler ve anlamlarla bir araya getirmeye çalışır. Yeni bir anlam dünyası oluşturmak için ufak dokunuşlarda bulunur. Böylece o toprakları, o topraklarda yaşayan insanların ruh hallerini, duygularını, düşüncelerini, hayatlarını ve ölümlerini romanın içine yedirir. Müller, bir gazeteyle verdiği demeçte eserlerini özellikle romanlarını diktatörlük dönemlerinde ölüm korkusu üzerine yaşama susuzluğu ile kaleme aldığını belirtir (Spitzel in der Sommerakademie, Frankfurter Rundschau, (fr-online.de)) 23 Juli 2008 Vgl. "Spitzelaffäre in Berlin", Siebenbürger Zeitung, 9 August 2008).

Hatıraların ve nesnelerin Müller'i yazmaya sürüklediği söylenebilir. Çekilen çilelerin unutulmaması ve bunların gelecekte de hatırlanması için büyük öneme sahip olan detaylı anlatıma eserlerinde yer vererek hatıralar ve nesneler üzerinden ilerler. Diktatörlük dönemlerinde susmanın gerekliliğine inanan Müller, bunun da bir tür yazma olduğunu bilir. Düşünceler zihne nüfuz ediyorsa olan olmuştur. Çavuşesku baskı rejiminde susmak zorunda kalan/susmayı-sessiz tanıklığı yeğleyen Müller ancak Batı Almanya'ya gittikten sonra kendi ülkesinde olup bitenleri kaleme alır. Yaşadığı tanıklığı edebiyat aracılığıyla, bir sonraki kuşağa yani hiç unutulmayacak olan bir tanıklığa aktarır. Müller'in kendi topraklarında olup bitenlere katlanabilmek ve olumsuz koşulları unutabilmek için yazdığı belirtilebilir; "Bu bir kısır döngü: yazmak zorunda kalmamak için yaşamaya çalışıyorum. Ve sadece yaşamaya çalışıyorum diye bu konuda yazmam gerekiyor." (Compagne 2010: 10) Müller o topraklarda gerçekleşen olayları birebir kaleme almış olsa da bunu yazmanın

bedeli olarak eleştirilere maruz kalır. Alman halkının haklarını savunur ve Alman halkını ön plana çıkarır. Ancak doğduğu toprakların hakikatlerini sıkı eleştirilerle dile getirmesi, onun *Nestbeschmutzerin* (vatanına hıyanet eden/memleketini karalayan) olarak adlandırılmasına neden olur (Leeder 2007: 300).

Totaliter bir rejimde yaşamış olan Müller’in eserlerinin içeriğinin politikaya dayandığı görülür. Bu da onu politik yazar kategorisine sokar. Politik ve kültürel durumlara ışık tutan Müller, “*Tilki Daha O Zaman Avcıydı*” romanında olduğu gibi ahlaki değerler açısından eksik olan figürler yaratır ve bu figürleri Çavuşesku rejimi ve gizli polis teşkilatı yönetimi ve baskısı altında yaşamak zorunda kalan kişiler olarak ön plana çıkarır (Brandt-Glajar 2013: 45). Ana hatlarıyla, kurmaca bir metin içerisinde Romanya’da yaşadıklarını ve gördüklerini romanlaştıran Müller’in, kendi roman geleneğini hem içerik hem de anlatım biçimi ile somutlaştırdığını belirtmek mümkündür. Bu çalışmada “*Tilki Daha O Zaman Avcıydı*” romanı metin odaklı bir yaklaşım ile ele alınarak, metnin bilgileri ışığında metinde yer alan sosyopolitik unsurlar ortaya konmaya çalışılacaktır. Toplumsal arka plan ya da tarihi olaylara dayanma durumu söz konusu olduğunda da sosyolojik ve tarihsel yöntemle kısıacası karma yöntemle de başvurulacaktır.

Diktatörlük

İnsanlığın ortaya çıktığı andan itibaren var olan diktatörlük her dönemde karşımıza çıkmaktadır. Demokrasinin tam zıttını (Berger 2015: 40) ifade eden bu kelime Latince “dictator” kelimesinden türer. TDK’ya göre, yönetimin tek bir kişinin elinde olmasını ifade eden bu hükümet biçimi “egemen ve mutlak siyasi bir gücün, bir ya da birçok kişinin oluşturduğu bir yürütme organınca, denetimsiz olarak yürütüldüğü siyasal düzen” olarak tanımlanmaktadır (Akalin 2011: 662). Diktatörlükte demokratik haklar söz konusu değildir. Bu yüzden diktatörler halk tarafından seçilmezler, genellikle güçlerini ordu

yardımla güvence altına alırlar ve yine ordu yardımıyla halkı baskı altında tutarlar (Welzel 2008: 223). Diktatörlerin şiddete ve baskıya başvurmadan çekinmedikleri, otoriter rejimlerinde çıplak kuvvete dayanmak zorunda oldukları görülmektedir.

Diktatörlükle ilgili farklı görüşler bulunmakla birlikte, burada ele alacağımız asıl konu Çavuşesku'nun diktatörlüğüdür. Komünizmle yönetilen Romanya'da Çavuşesku diktatörlüğün baş kahramanı olarak görülmektedir. Romanya'nın en uzun süre devlet başkanlığını yapan kişilerin başında gelen Çavuşesku kendi yandaşlarına, ulusuna işkence yapan, halkı açlık sınırında yaşarken kendisi lüks bir hayat süren bir devlet adamıdır (Sarı 2017: 72) Çavuşesku'nun liderliği döneminde büyüyen Müller'in, eserlerinde doğrudan ya da dolaylı olarak diktatör/lük ile ilgili olumsuz eleştirilerde bulunarak, bu dönemde yaşanan sıkıntıları dillendirdiği görülür.

"Tilki Daha O Zaman Avcıydı" Adlı Romanda Diktatörlük

Müller'in Almanya'ya göçünden sonra, 1992 yılında yayımlanan bu romanda, Çavuşesku döneminde komünizmle yönetilen ülkedeki insanlara uygulanan baskılar ve korku dolu anlar konu edilir. Bireylerin bu rejim karşısındaki tavırlarına yer verilerek, açlık ve intihar da romanda işlenir. Gizli polis teşkilatının ve çingenelerin dışında hiç kimsenin çok fazla umuda sahip olmadığı görülür. Şiirsel bir dille Romanya'nın yaşadığı sıkıntıları dile getiren Müller, bu romanında sisteme karşı direnen erkek figürlere yer verir. Üniversitede tanışan ve gizli toplantılar yapıp sisteme karşı duran bu üç kahraman, ben anlatıcı aracılığıyla aktarılır. Romanın ana kahramanı olan Adina adındaki öğretmenin arkadaşı Clara, bir fabrikada mühendis olarak çalışır. Gizli servis polisiyle aşk yaşamaya başlayan Clara'nın, arkadaşlarını takip etmesi ve onların yaptıklarını polise bildirmesi yüzünden arkadaşlar arasındaki ilişkiler kopar. Bir gün Adina'nın evindeki tilkinin kuyruğu koparılır, başka bir gün arka ayakları, bir başka gün de ön ayakları kesilir. Tehdidin bir

simgesi olarak görülebilecek tilki ile romanın başlığı ve içeriği arasında bir bağlantı kurulduğu açıktır.

Bizi Çavuşesku dönemine götüren bu romanda, gazeteler sürekli diktatörü övmekte, diktatörün fotoğrafları daha net görülebilsin diye parlaklaştırılmaktadır. O kadar büyük fotoğraflar gazetelere konur ki sanki diktatörün ülke üzerindeki gücüne de gönderme yapılır. Adina'ya göre gazetede yayımlanan devasa fotoğraflarıyla da diktatör, varlığını halka hissettirir; “Gazete pürüzlüdür, ancak diktatörün kakülünün kâğıtta sarı bir ışıltısı vardır. Kakül yağlanmış, parlamaktadır. [...] Diktatörün gazetede ki resminin çevresi her gün yarım masa büyüklüğündedir. [...] Diktatörün gözündeki siyahlık, başparmak herhangi bir şeyi kavramaksızın büküldüğünde, Adina'nın başparmak tırnağı kadardır. Gözdeki siyahlık her gün genelden ülkeye bakmaktadır.” (Müller (Çev. Nesrin Oral) 1998: 25)

O dönemdeki baskının ne kadar büyük olduğunu anlatabilmek için hayvanlar dahi kullanılır. Hayvanların bile diktatörden korktuğu ironik olarak verilir; “Diktatörün altında bir yaprak biti duruyor ve ölü taklidi yapıyor.” (Müller (Çev. Nesrin Oral) 1998: 39) Resmî kurumlarda çalışanlar da diktatöre yaranmak adına ya da ondan korktukları için, dairelerinde diktatöre ait fotoğrafları ve yazıları başlarının üzerinde bulundurur; “Müdürün başının üzerinde kâkül ve gözdeki siyahlık asılı. [...] camekânda diktatörün konuşmaları duruyor.” (Müller (Çev. Nesrin Oral) 1998: 69) Diktatörün yandaşı olanların diktatörlüğün nimetlerinden de yararlandığı görülebilir. İdareci “Bir keresinde büyük duvarda asılı, bir keresinde küçük yazı masasının üzerinde duran resmi işaret etti. [...] Onun bölgesinden gelen herkesin, diyor müdür, güçlü bir iradesi vardır.” (Müller (Çev. Nesrin Oral) 1998: 95) cümleleriyle diktatörün yanında olarak onun gücünden faydalandığını ifade eder.

Diktatörden çok korkulur. Romanda anlatılmak istenen bu korkunun kelime oyunları ile daha vurgulu bir biçimde verildiği görülür. Diktatörün sobasının üzerinde duran bir duvar gazetesine vurgu yapılması ve diktatörün

gözlerinin parlaması bu duruma örnek gösterilebilir. Soba demirden oluşmasına rağmen, sadece soba değil demir soba denilir. Soba kelimesinin önüne demir kelimesi getirilerek "demirden soba" ifadesiyle diktatöre/diktatörlüğe vurgu yapıldığını ve bu rejiminin soğukluk ile ilişkilendirildiğini düşünmek olanaklıdır; "Demir sobanın üzerinde bir duvar gazetesi var, üç kez diktatörün resmi, gözündeki siyah Adina'nın manto düğmesi kadar. Parlıyor." (Müller (Çev. Nesrin Oral) 1998: 150)

Herkese korku salan diktatörün rahatına düşkünlüğü romanda dillendirilir. Yaptığı gezilerde onun rahatı için gittiği yerlerdeki horozların ve köpeklerin toplandığı dillendirilir. Hayvanların ötmesi ve havlaması onu rahat-sız ettiğinden, özel tasarlanmış bir otobüs, gidilen yerlerdeki bu hayvanları alındığı görülür; "Diktatörün her kentte bir evi vardır. Kent inişinden önce şakağında toplanır. Nerede yere inerse geceyi orada geçirir. Geceyi geçireceği yerde, pencerelerine tahtalar çakılmış bir otobüs ağır ağır sokaklarda gezinir. Otobüsün içinde telden kafesler vardır. Otobüs her evin önünde durur, çünkü her evden horozlar ve köpekler toplanmakta ve götürülmektedir. Yalnızca ılık diktatörü uyandırabilir., demişti hizmetçinin kızı, horoz ötüşü ve havlama onu zıvanadan çıkarır." (Müller (Çev. Nesrin Oral) 1998: 150)

Uzun bir süre iktidarda kalan Çavuşesku'nun ülkeyi ve halkı adeta esir aldığı söylenebilir. Romanya'da halk maddi sıkıntılar çekerken, diktatörün her gün yeni kıyafetler giymesi ve bir giydiğini bir daha giymemesi göze çarpar; "Diktatör her sabah yeni iç çamaşırı giyer, demişti hizmetçinin kızı. Yeni bir elbise, yeni bir gömlek, yeni bir kravat, yeni çoraplar, yeni ayakkabılar. [...] Kışın her sabah yeni palto, demişti hizmetçinin kızı, yeni bir atkı, yeni bir kürk başlık ya da yeni bir şapka. Sanki gece uykuda güç büyüdüğü için bir gün önce giydikleri küçülmüş gibi olmaktadır." (Müller (Çev. Nesrin Oral) 1998: 191-192)

Halk yokluk içindeyken diktatörün varlık içinde bir yaşam sürmesi halkın öfkelenmesine neden olur. Diktatöre olan öfke o kadar büyüktür ki,

insanlar paraların üzerinde yer alan fotoğraftan hınçlarını alırlar. Paranın üzerindeki fotoğrafı hem aşağılarlar hem de fotoğrafa değil de gerçekte diktatöre işkence ediyormuş gibi davranırlar; “Paranın üzerinde bir yüz var, pis buruşmuş ve yumuşak. En uzun dalın ucuyla yüzde bir delik açıyor çıplak dalla banknotu şişliyor. Bir ayak daha, [...]” (Müller (Çev. Nesrin Oral) 1998: 163)

Diktatörlük döneminde gizli polis servisinin elinde bulunan listelerle insanları yakalamak için arama yaptıklarına ve insanları tutukladıklarına tanık oluruz. Adina’nın saklanması için tanıdığı tarafından kapısının altından kendisine bir not bırakılması bunu göstermektedir; “Kapının aralığından bir pusula içeri itekleniyor. Adina okuyor: İnsanlar tutuklanıyor Listeler var Saklanmalısın Benim yanımda seni kimse aramaz.” (Müller (Çev. Nesrin Oral) 1998: 193)

Diktatöre duyulan korku insanların içine o kadar işlemiştir ki, vücudun tüm organlarına bu korku nüfuz etmiştir denilebilir. Diktatörün, anlatıcının romanlarındaki gibi uyukladığını söyleyen Paul, yazılan ile verilmek istenen mesajın özünü verir. Aslında bu, Müller’in romanlarında diktatör rejimine karşı takındığı tavra/duruma bir gönderme olarak değerlendirilebilir. Paul’un anlatıcıya bunu demesi, aslında Müller’e bir göndermedir. Müller, diktatörün sessizce uyuyarak her yerde egemenliğini sürdürdüğünü vurgulamak ister; “Bir diktatör tıbben açıklanabilir mi, o beyinde, o midede, karaciğerde ya da akciğerde midir ki? Paul parlayan tırnaklarıyla kulaklarını tıkıyor, diktatör senin romanlarındaki gibi kalpte uyuklar.” (Müller (Çev. Nesrin Oral) 1998: 207)

Diktatörün halk tarafından istenmediği, açık açık diktatöre karşı protestolarla dile getirilir. İnsanlar onu yuhalayarak onun konuşmasına izin vermez; “Liviu’nun elleri titriyor, televizyonu açıyor; Çavuşesku konuşmasını yapamamış, diyor millet onu yuhalayarak susturmuş, bir koruması onu perdenin arkasına çekmiş.” (Müller (Çev. Nesrin Oral) 1998: 214) Bu durum artık diktatörün sonunun yaklaştığına bir işaret olarak görülebilir. Nitekim diktatörün sonu da gelir. Televizyonda diktatörün ölümünü duyanlar sevinç-

ten ne yapacaklarını bilemez. Kapalı olan perdeleri sevinçten açarlar, içeriye giren ışık artık özgürlüğün habercisidir. Artık bir diktatörlük dönemi sona ermiştir; "Liviu ekranı öpüyor, [...] Paul bütün pencerelerdeki perdeleri açıyor. Evin içi öylesine aydınlanıyor ki [...]" (Müller (Çev. Nesrin Oral) 1998: 214) Diktatörün ölümünden dolayı mutluluk şarkıları söyleyen insanlar kendilerini eğlenceye verir. Hatta mutluluktan yasak olan şarkıyı bile söylerler; "Liviu ile Paul konyak içiyorlar, şişe gulu gulu ediyor ve kadehler şıngırıyor. [...] titreyen bir sesle yasak şarkıyı söylüyor: Uyan ey Rumen ebedi uykundan. (Müller (Çev. Nesrin Oral) 1998: 215)

Müller diktatörlükten zarar görmüş insanların korkularını ele alarak, bunun aşılmasına eseriyle/eserleriyle ön ayak olmaktadır. Yaşanılanların bir tanığı olan Müller'in her anlamda insan ruhunu olumsuz etkileyen topraklarda gördüğü ortamları ve yaşadığı duyguları eserine yansıtarak, olup bitenleri dünyaya aktaran bir yazar olma yolunu seçtiği söylenebilir. Onun poetikasının insanlık poetikası olduğu ve insanlık dışı olanda insanlığın arandığı bir poetika olduğu dillendirilir (Rüther 2010: 60) Müller o kadar hümanisttir ki 23 yıl devlet başkanı olduğu ülkede kendisine bağlı askerler tarafından kurşuna dizilerek idam edilen Çavuşesku'nun acı/trajik sonu, 15 yıl boyunca her gün ölmesini isteyen Müller'e zor gelir. İdam edildiğinde rahatlayacağını düşünen Müller, tam tersi bir tepki verdiğini, gözyaşlarına engel olamadığını ve bir insanın vurulmasını izlemenin -ki ilk kez Çavuşesku'yu bir insan olarak görür- kendisine zor geldiğini belirtir. (http://www.dipnotkitap.net/ROMAN/Tilki_O_Zaman_2.htm, Erişim tarihi 02.01.2022)

Sonuç

Birey olarak belli bir topluma ait olan yazarlar, yazdıkları her eserde kendi toplumuna ait olan gerçeklikleri kaleme alırlar. Romanya'da dünyaya gelen ve yaşamının büyük bir kısmını burada geçiren Herta Müller'in de eserlerinde, buranın izlerini görmek olanaklıdır. Bu toprakların dokusu dışında,

bu topraklardaki sosyopolitik unsurların da onun eserlerinde yer aldığı görülür. Çavuşesku dönemi her hali ile eserlerinde yansıtılır. Toplumsal bir işleve sahip olan edebiyatın burada Müller tarafından bir araç olarak kullanılarak, Romanya'nın yoksul insanların ruh hallerinin dile getirildiğine tanık olunur. Daha iyi bir yaşam adı altında insanların bu rejimlerle nasıl felakete sürüklediği onun eserlerinin konusunu oluşturur.

Sosyalist rejimin tüm sıkıntılarını detaylarıyla ele alan Müller, Çavuşesku'dan başlayarak, gizli servise, infazlara, yıldırımlara ve intihara da tek tek el atar. Komünist Romanya'nın II. Dünya Savaşı sıkıntılarını ve sorunlarını aktarmayı kendisine görev bilen Müller'in her şeye rağmen yazmaktan yılmadığı söylenebilir. Aslında onun kaleme aldıklarının bizzat yaşadıkları/yaşanmışlıkları olduğunu söylemek yerinde olur. Yaşadıklarından beslenerek, o dönemde yaşananları unutturmamak isteyen ve bunları tarihe yazdırma taraftarı olan Müller konuşmalarında bunu sıkça dile getirir.

Uzun süre varlığını koruyarak zulüm haline gelen rejimin insanlara istediği/arzu ettiği yaşamı vermediğine ve insan değerlerini alt üst ettiğine bu romanla yakından tanık oluruz. Bu rejimin insana korku saldığını ve insanı perişan ettiğini de görürüz. Sadece bireylerde değil toplumda da çöküşün meydana geldiği açıktır. Zaten bu kavram romanda da işlenir. Totaliter rejim altında bulunan insanın acılarını ve sıkıntılarını hümanist bakış açısıyla okura sunar. Aslında zalimlerin güçlerini yitirdiklerinde nasıl acınacak hale geldiklerini ve nasıl da aciz kaldıklarını göstermeye çalışır. Gücün insana her şeyi yaptırdığını, ama güç elden gidince insanın insani olana yeniden döndüğünü anlatmak ister. Tüm bunları vermeye çalışırken de şiirsel bir dil kullanır. Duygusal durumuna göre uydurduğu yeni sözcükler, imgeler ve söz sanatları da anlatımını ilginç kılmaktadır. Çavuşesku döneminde mağdur olmuş bir halkın tüm sıkıntılarının bazen geri dönüş tekniğiyle bazen de bilinç akışı tekniğiyle aktarıldığı görülür. Bu sayede okurun bu sayede o dönemde yaşananları bizzat okuma olanağı bulduğu belirtilebilir.

Ele aldığımız romanda Çavuşesku diktatörlüğünün etkisi belirgin olduğundan ve bu roman sosyopolitik çözümlemeye de yatkın olduğundan, Çavuşesku dönemini konu edinen ve o dönemi eleştiren bu eser çalışmanın temeline oturtularak, sosyopolitik bakış açısıyla bir toprağın ya da milletin sosyal, politik ve toplumsal unsurları irdelenmeye çalışılmıştır.

Kaynakça

- Akalın, Şükrü Haluk (2011), *TDK Türkçe Sözlük*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Berger, Eva Maria (2015), *Glückskind: Wandeln*, BoD- Books on Demand, Norderstedt.
- Brandt, Bettina-Valentina Glajar (2013), *Herta Müller: Politics and Aesthetics*, Lincoln und London: University of Nebraska Press.
- Compagne, Roxane (2010), *Fleischfressendes Leben: von Fremdheit und Aussichtslosigkeit in Herta Müllers "Barfüssiger Februar"*, Hamburg: Igel Verlag.
- Dağabakan, Davut (2018), *Herta Müller'in "Yürekteki Hayvan", "Tilki Daha O Zaman Avcıydı" ve "Tek Bacaklı Yolcu" Romanlarında Sosyo-Politik Panorama*, Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eke, Norbert Otto (2017), *Herta Müller-Handbuch*, Deutschland: Springer-Verlag.
- Ester, Hans, Guillaume van Gemert (1985), *Annäherungen: Studien zur deutschen Literatur und Literaturwissenschaft im zwanzigsten Jahrhundert*, Amsterdam: Rodopi.
- Gürsoy, Yüksel (2013), "Romancı Yönüyle Herta Müller", Konya: Diyalog 2013/2: 16-28.
- Kilchmann, Esther (2014), "Mehrsprachigkeit und deutsche Literatur" In: Dieter Heimböckel, Ernest W. B. Hess-Lüttich, Georg Mein, Heinz Sieburg (Hg.), *Zeitschrift für interkulturelle Germanistik*: 3. Jahrgang, 2012, 2., Bielefeld: Transcript Verlag.
- Kligman, Gail (1998), *The Politics of Duplicity: Controlling Reproduction in Ceausescu's Romania*, California: University of California Press.
- Leeder, Karen J. (2007), *Schaltstelle: neue deutsche Lyrik im Dialog*, Amsterdam & New York: Rodopi Editions.
- Müller, Herta (1998), *Tilki Daha O zaman Avcıydı*, (Almancadan Çeviren Nesrin Oral), İstanbul: Telos Yayıncılık.
- Neubauer, J.-Török, B. Z., (2009), *The Exile and Return of Writers from East-Central Europe: A Compendium*, Berlin: Walter de Gruyter.
- Öztürk, Ali Osman.-Balcı-Umut (2006), "Herta Müller ve Emine Sevgi Özdamar'da Dilsel Yapıların Kullanımı". "(Die Verwendung der sprachlichen Strukturen bei Herta Müller und Emine Sevgi Özdamar)". In: II. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyatbilim Kongresi, Kongre Bildirileri, Cilt: I. (Yay. Haz. Binnaz Baytekin ve T. Fatih Uluç), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Basımevi.
- Rüther, Günther (2010), "Mein Herz klopft vor Angst in der Freude", *Die Politische Meinung*, Nr. 482.

Spitzel in der Sommerakademie, Frankfurter Rundschau, (fr-online.de)) 23 Juli 2008 Vgl. "Spitzelaffäre in Berlin", Siebenbürger Zeitung, 9 August 2008.).

Taberner, Stuart (2011), *The Novel in German since 1990*, Cambridge: Cambridge University Press.

Taberner, Stuart (2017), *Transnationalism and German-Language Literature in the TwentyFirst Century*, *Palgrave Studies, in modern European Literature*, Switzerland.

Wagner, Carmen (2010), *Sprache und Identität: literaturwissenschaftliche und fachdidaktische Aspekte der Prosa von Herta Müller*, Hamburg: Igel Verlag.

Welzel, Barbara (2008), *Bertelsmann, wer weiss warum? das grosse Buch des Wissens*, München: Wissen Media Verlag.

(http://www.dipnotkitap.net/ROMAN/Tilki_O_Zaman_2.htm, Erişim tarihi 2022.01.02)